

Л. М. Ємельяненко,

д. е. н., професор кафедри національної економіки та публічного управління, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", м. Київ

ORCID ID: 0000-0002-6611-5228

В. М. Петюх,

к. е. н., професор кафедри управління персоналом та економіки праці, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", м. Київ

ORCID ID: 0000-0002-8422-2545

К. В. Дзензелюк,

магістрант кафедри національної економіки та публічного управління, ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", м. Київ

ORCID ID: 0000-0003-3031-1216

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.6.4

ІНТЕГРАЛЬНА ОЦІНКА ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

L. Yemelianenko,

Doctor of Economic Sciences, Professor of National Economics and Public Administration Department SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Kyiv

V. Petiukh,

PhD in Economics, Professor of Personnel Management and Labour Economics Department, SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Kyiv

K. Dzenzeliuk,

Magistrate of the department of National Economics and Public Administration SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Kyiv

INTEGRAL ASSESSMENT OF INCLUSIVE DEVELOPMENT IN UKRAINE AT NATIONAL AND LOCAL LEVELS

У статті визначено теоретико-методологічні засади інклюзивного зростання на основі узагальнення наукових поглядів та концептуальних положень. Розглянуто специфіку інклюзивного вектору суспільних перетворень у порівнянні з особливостями сталого економічного розвитку. Виявлено основні ключові аспекти інклюзивного зростання, до яких віднесено інвестиції в людський капітал, створення нових робочих місць, структурну трансформацію національної економіки, прогресивну податкову політику, соціальний захист, недопущення дискримінації, соціальну інтеграцію та активізацію участі соціальних інститутів. Доведено, що імплементація методологічного підходу інклюзивного розвитку в національну стратегію модернізації економіки та реформування публічного управління визначає необхідність балансування домінуючого інклюзивного зростання на основі гармонізації зв'язків у триаді — економіка, суспільство та навколишнє середовище, поєднання яких формує відповідні цільові орієнтири.

Авторами проведено комплексний аналіз методичних підходів до інтегрального оцінювання інклюзивного розвитку з урахуванням міжнародних стандартів та національних пріоритетів. Запропоновано алгоритми та методики інтегрального оцінювання інклюзивного розвитку на національному та місцевому рівнях. У статті обґрунтовано доцільність застосування інтегрального індексу інклюзивного розвитку для оцінювання рівня розвитку економіки з урахуванням визначальних макроекономічних показників валового внутрішнього продукту на душу населення (ВВП) та індексу розвитку людського потенціалу (ІРАП), відокремлене використання яких сьогодні не відображає достовірно сучасний рівень розвитку суспільства і добробуту населення. В статті наведено результати проведеної інтегральної оцінки інклюзивного рівня національної економіки та локального ринку праці. Інтегральне оцінювання інклюзивного зростання в Україні згідно з традиційною методикою дало змогу отримати такі результати: через поглиблення бідності, безробіття, боргове фінансування економіка України протягом багатьох років недоотримує значну частку ВВП. Запропоновано методичні підходи до комплексної інтегральної оцінки локального ринку праці з урахуванням специфіки муніципалітетів за алгоритмом, який складається з шести послідовних етапів: обґрунтування переліку параметрів, розробка карти експертних оцінок пара-

метрів діагностики ситуації на локальному ринку праці, розрахунок індивідуальних (за кожним параметром) та інтегральної оцінки ситуації на ринку праці, ідентифікація ситуації на локальному ринку праці, виявлення проблемних місць (моментів), розробка й обґрунтування адресних рекомендацій, націлених на їх нормалізацію. Здійснено комплексну соціально-статистичну оцінку ситуації на локальному ринку праці Луганської, Чернігівської областей та м. Києва. Обґрунтовано можливість вдосконалювати методику інтегральної оцінки за рахунок розширення низки охоплюваних дослідженням показників-індикаторів, аби отримувати точніші результати та виокремлювати основні проблеми й деструктивні чинники, що ускладнюють інклюзивне зростання.

Авторами виявлено проблеми забезпечення інклюзивного розвитку в Україні, на вирішення яких має бути спрямована національна стратегія економічного зростання. З'ясовано важливість та необхідність адаптації існуючих методичних підходів в оцінюванні інклюзивного розвитку до таких актуальних проблем: внутрішня й зовнішня трудова міграція, тіньова/неформальна зайнятість; обмежені можливості для працевлаштування й отримання доходу, а також нерівномірний географічний та секторальний (галузевий) розподіл цих можливостей; макроекономічні ризики, істотна мінливість макроекономічних змінних, як-от: ВВП, інфляція, реальний обмінний курс, процентні ставки, що стримують потік інвестицій в країну або зовсім перешкоджають йому, зменшують можливості формування повної зайнятості; політичні потрясіння та нестабільність, надмірний рівень корупції в державному управлінні, великі масштаби тіньової економіки, відсутність належної правової бази тощо. Стратегічними пріоритетами в реалізації державної політики визначено три напрями: розумне зростання (розвиток економіки, що базується на знаннях); стійке зростання (функціонування економіки, що передбачає раціональне використання ресурсів зеленої економіки); інклюзивне зростання (соціальна інклюзія, підвищення рівня зайнятості населення, досягнення соціального узгодження).

This article determines theoretical and methodological principles of inclusive growth, which are based on generalization of scientific views and conceptual provisions. It considers the specifics of the inclusive vector of social transformations in comparison with the peculiarities of sustainable economic development. It has been proved that the implementation of the methodological approach of inclusive development into the national strategy of modernizing the economy and reforming public administration determines the need to balance the dominant inclusive growth on the basis of harmonization of the interconnections between the economy, society and the environment, the combination of which forms the corresponding target benchmarks.

Considering international standards and national priorities, the authors carried out a comprehensive analysis of methodological approaches to the integrated assessment of inclusive development. Authors proposed the algorithms and methods of the integrated assessment of inclusive development at the national and local levels. The article substantiates the expediency of the use of the integral index of inclusive development for the estimation of the level of economic development taking into account the defining macroeconomic indicators of the gross domestic product per capita (GDP) and the human development index (HDI), the separate use of which today does not accurately reflect the current level of development of society and welfare of the population. The article presents the results of the integrated assessment of the inclusive level of the national economy and the local labor market. Integrated assessment of inclusive growth in Ukraine in accordance with the traditional methodology led to the following conclusion: due to the increasing levels of poverty, unemployment, debt financing, Ukraine for many years has been losing a significant share of GDP. Taking into consideration the methodical approaches to a comprehensive integrated assessment of the local labor market and the specificity of municipalities, an algorithm consisting of six consecutive steps are proposed: substantiation of the list of the parameters, development of a parameters map for expert assessments of the situation, diagnostics of the local labor market, calculation of individual (for each parameter) and integral assessment situation in the labor market, identification of the situation on the local labor market, identification of problem areas, development and justification of the address recommendations aimed at normalizing them. A comprehensive socio-statistical assessment of the situation on the local labor market of Luhansk, Chernihiv oblasts and Kyiv were carried out. To improve integrated assessment methodology, authors substantiated the opportunities to improve the integrated by expanding the range of the indicators covered by the studies in order to obtain more accurate results and highlight the main problems and destructive factors that aggravate inclusive growth.

The authors identified problems of ensuring inclusive development in Ukraine, the solution of which should be aimed at the national strategy of economic growth. The importance and necessity of adaptation of existing methodical approaches in the assessment of inclusive development were outlined regarding such urgent problems: internal and external labor migration, informal employment; limited employment and income opportunities, as well as uneven geographical and sectoral distribution of these opportunities; macroeconomic risks, significant variability of macroeconomic variables such as GDP, inflation, real exchange rate, interest rates that restrain the flow of the investments into the country or completely hinder it, reduce the possibility of full employment formation; political turnover and instability, excessive corruption in public administration, large scale shadow economy, lack of proper legal framework, etc. Three strategic priorities are defined for the implementation of the

state policy: the reasonable growth (knowledge-based economy development); sustainable growth (functioning of the economy, which involves the rational use of the resources of the green economy); inclusive growth (social inclusion, increase of employment level, achievement of social harmony).

Ключові слова: соціальна інклюзія, стійкий розвиток, інклюзивне зростання, інклюзивний розвиток, інтегральний індекс інклюзивного розвитку, оцінка інклюзивності розвитку ринку праці, національна стратегія економічного розвитку, державна політика інклюзивного зростання.

Key words: social inclusion, sustainable development, inclusive growth, inclusive development, integral index of inclusive development, assessment of the inclusiveness of the labor market development, national strategy for economic development, state policy of inclusive growth. The main key aspects of inclusive growth are identified, which include the following: investment in human capital, creation of new jobs, structural transformation of the national economy, progressive tax policy, social protection, non-discrimination, social integration and activation of the participation of social institutions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Подолання кризових явищ і вихід на траєкторію стійкого розвитку в умовах економічних деструкцій зумовлює необхідність змін у структурній динаміці соціально-економічної системи. Ці зміни не можуть відбутися лише на основі саморегулювання ринку (під дією ринкових законів), оскільки в існуючих умовах вони будуть спрямовувати економіку до ще більших диспропорцій. Саме тому важливим є поєднання сили ринку із силою держави, активне використання її регулюючої функції і проведення науково-обґрунтованої економічної політики в усіх її складових.

В останні роки наголошується на переході від сталого економічного розвитку до інклюзивного, яке створює можливості для всіх контингентів населення й більш справедливо розподіляє в суспільстві переваги від збільшеного добробуту як у грошовому, так і в негрошовому вираженні. Інклюзивне зростання економіки є передумовою розвитку суспільства та являє собою багатofакторний і багаторівневий процес, оскільки його основою є економіка максимальної зайнятості і взаємодії усіх суб'єктів.

Інклюзивне зростання економіки є передумовою гуманного розвитку суспільства, бо основою його є економіка максимальної зайнятості і взаємодії усіх суб'єктів. Сучасне громадянське суспільство неможливе без активного залучення всіх членів у різні види діяльності, поваги прав і свобод кожної окремої людини, забезпечення гарантій безпеки і рівноправності. Водночас реалізація концепції інклюзивного розвитку передбачає вимірювання його рівня в країні, аби виявити стримувальні фактори та обмеження, що перешкоджають досягненню стратегічної цілі — інклюзивному економічному розвитку економіки. Це також є вкрай важливим у контексті формування майбутніх стратегічних пріоритетів реформування, вибору державної політики та інструментів.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Вирішенню проблеми інклюзивного зростання, формування інклюзивного суспільства та розвитку інклюзивного ринку праці присвячені наукові праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: Д. Асмоглоу, С. Бабенко, А. Базиліук, О. Балакірева, З. Бедос, Р. Болінг, С. Голандер, А. Грищенко, В. Дмитрук, Е. Дуффо, Р. Жиленко, О. Жулин, Т. Затонацька, В. Звонар, Д. Ейсеомглу, С. Кожемякіна, А. Колот, А. Колупаєва, Е. Лібанова, Дж. Подест, Е. Райнерт, Д. Робінсон, Н. Софій, Ю. Савельєв, А. Федулова, Р. Хаусманн та ін. Питанням визначення поняття соціального залучення (інклюзії) займалися такі зарубіжні вчені: Р. Аткинсон, Т. Бернс, Е. Гідденс, Р. Діменштейн, Г. Ендрювайт, Р. Левітас, Е. Марльє, С. Морган, Н. Равал, А. Уїлсон, Ф. Фаррінгтон, Е. Фелпс та ін.; поняття соціального відторгнення, аналіз його форм і причин, обґрунтування різних методологічних підходів до дослідження відторгнення містять роботи П. Абрахамсона, Ч. Гора, В. Джадда, Дж. Девіса, Н. Кабіра, Р. Кастеля, Р. Ленуара,

Р. Лістера, С. Паугама, Р. Рендольфа, Х. Сільвер, А. Турейна і багатьох інших британських та французьких дослідників. В Україні донедавна більшість наукових праць була присвячена соціальній інклюзії в контексті "інклюзивної освіти", проте наразі дослідження інклюзивного розвитку набирає обертів. Можна виокремити таких вітчизняних вчених, які досліджують зазначену проблему, як А.В. Базиліук та О.В. Жулин, Т.Г. Затонацька, С.С. Кожемякіна, А.І. Федулова; проблемою "соціального залучення" займалися С. Бабенко, О. Балакірева, В. Дмитрук, Р. Жиленко, В. Звонар, Н. Ільченко, Е. Лібанова, Ю. Савельєв та ін. Однак, незважаючи на значну кількість вітчизняних наукових досліджень, проблемні питання інтегрального оцінювання можливостей та перспектив інклюзивного розвитку в Україні для обґрунтування адекватної національної стратегії вивчені недостатньо.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є узагальнення теоретико-методологічних засад, систематизація методичних підходів, здійснення інтегральної оцінки інклюзивного розвитку в Україні на національному та локальному рівнях для обґрунтування стратегічних пріоритетів державної політики інклюзивного зростання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні більшість провідних науковців переконані, що сталого економічного зростання недостатньо, аби говорити про ефективний суспільний розвиток держави. Аналіз макроекономічних показників країни може показувати досягнення їх високого рівня, але значна частина населення зовсім не буде "включена" в процес створення ВВП, а відповідно й у розподіл суспільних благ. Результатом цього стає розшарування населення і виникнення сутупних проблем, головною серед яких є бідність.

Інклюзивне зростання принципово відрізняється від стандартного економічного зростання, оскільки: має ширші цілі, ніж збільшення доходів і ВВП, та вимагає, щоб уряд країни активно працював для досягнення цих цілей, не припускаючи, що позитивні результати будуть автоматично приходити за рахунок зростання; зміщує акцент на розвиток людини й зростання її добробуту та зниження рівня бідності й нерівності; спрямована на підвищення залученості та активної участі в економіці, а не тільки на результати розподілу.

На основі різних наукових теоретичних підходів до трактування сутності інклюзивного зростання можемо констатувати, що дана категорія розглядається в двох іпостасях — як економічне зростання, основною метою якого є скорочення бідності й нерівності, та як процес розширення залученості населення до створення ВВП, забезпечення рівних можливостей для реалізації свого людського потенціалу незалежно від соціально-економічних умов, статі, місця проживання та етнічних коренів. Основними ключовими аспектами інклюзивного зростання є інвестиції в людський капітал, створення нових робочих місць, структурна трансформація, про-

Таблиця 1. Методики оцінки інклюзивності зростання та перелік основних показників

Методики	Основні показники
Методика ООН	Пов'язані з доходом: частка населення, яке споживає нижче 2 дол. В день (за ПКС у дол. США); відношення доходу і споживання найбільш багатих 20% населення до 20% найбільш бідних. Не пов'язані з доходом: середня кількість років навчання (для молодого і дорослого населення); рівень дитячої смертності. Зростання і розширення економічних можливостей: темпи зростання ВВП на душу населення за ПКС (у постійних цінах); показник зайнятості; еластичність загальної чисельності зайнятих до ВВП (еластичність зайнятості). Ключові показники інфраструктури: споживання електроенергії на душу населення; частка асфальтованих доріг у загальній протяжності дорожньої мережі. Соціальна рівність для забезпечення рівного доступу до економічних можливостей, послугам освіти і охорони здоров'я: кількість лікарів, медсестер і акушерського персоналу на 10 000 осіб; частка державних витрат на освіту і охорону здоров'я від загальних витрат; співвідношення учнів і вчителів у початковій школі. Доступ до послуг соціальної інфраструктури: частка населення з доступом до електропостачання в загальній чисельності; частка населення, що користується якісними засобами санітарії. Гендерна рівність і можливості: гендерна сегрегація у початковій, середній і вищій освіті. Системи соціальних гарантій: частка витрат на соціальне забезпечення від державних витрат на охорону здоров'я і соціальне забезпечення. Ефективне державне правління і громадські інститути: якість державного управління; рівень коруптованості
Методологія МВФ	Базується на концепції кривої вимірювання концентрації, яка визначає соціальну мобільність і аналізує розподіл доходів серед населення. Підсумкове рівняння регресії містить у собі дані, які характеризують середнє зростання доходів і нерівності по країнам світу за п'ять років, рівень доходу населення за ПКС за 5-річний період часу, варіації між країнами, на основі яких дається оцінка інклюзивності економічного зростання. В рамках даної методології задіяні групи показників – факторів інклюзивного зростання: макроекономічні: ВВП на душу населення, заборгованість по відношенню до ВВП, обсяг інвестицій, рівень інфляції, державні витрати, волатильність ВВП; структурні: відкритість економіці, рівень освіти, фінансова відкритість, обсяг прямих іноземних інвестицій, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, якість інфраструктури, експорт послуг і товарів
Методика ОЕСП	Фокусується на різних типах ресурсів, які можуть бути виміряні на даний момент і визначати добробут майбутніх поколінь: економічний, природний, людський і соціальний капітали, включаючи в себе три ключових індикатори. Перший індикатор – багатовимірність – виходить з визначення добробуту населення і включає в себе 11 показників у грошовому і негрошовому вимірі. Другий – вплив на розподіл – пов'язаний з методом порівняння багатовимірних оцінок добробуту населення. Третій – стратегічна доцільність – включає доходи домогосподарств і охорону здоров'я

Джерело: складено авторами на основі [5].

гресивна податкова політика, соціальний захист, недопущення дискримінації, соціальна інтеграція та участь, сильні інститути.

Підхід інклюзивного розвитку, на відміну від стало-го, ставить під сумнів необхідність безперервного економічного зростання в економіці, проте визначає необхідність балансування домінуючого інклюзивного зростання, особливо в контексті глобальної рецесії. Він також є триадою зв'язків — економіка, суспільство та навколишнє середовище, поєднання яких формує відповідні цільові орієнтири. Інклюзивне зростання є одним із складових інклюзивного розвитку, основним інструментом якого є "продуктивна зайнятість", що тісно пов'язана з концепцією соціальної інклюзії, де особлива увага приділяється подоланню бідності, сприянню забезпечення повної й продуктивної зайнятості та зміцнення соціальної інтеграції.

Протягом багатьох десятиліть для оцінювання рівня розвитку економіки уряди держав та провідні економісти використовують звичайні показники, як-от: валовий внутрішній продукт на душу населення (ВВП) та індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП). Ці показники легко обчислити, проте вони не відображають достовірно рівень розвитку і добробуту усього суспільства. Тому виникла необхідність розрахувати індекс інклюзивного розвитку, який допоможе визначити, скільки країна недоотримає ВВП через неефективне використання свого потенціалу.

Вперше методику оцінки інклюзивного зростання було опубліковано колективом науковців у 2013 році за

підтримки МВФ. Індекс інклюзивного росту та розвитку (Inclusive Growth and Development Index, скорочено IDI) було запропоновано на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) у 2018 році як альтернативний до ВВП на душу населення показник для загальної оцінки стану економічного розвитку країни. Водночас ВВП на душу населення враховується як одна зі складових при визначенні IDI.

На думку розробників інклюзивного підходу, сумніви в "аксіомі" ВВП викликані такими обмеженнями: оперуючи даними підрахунку валового внутрішнього продукту, неможливо домогтися більш точного розподілу доданої вартості; ресурсне багатство і зростання ВВП слабо пов'язані з соціальними результатами (механізм не вимірює якість товарів, послуг і результати інновацій, пропадає споживчий надлишок, що важливо виміри змін реальних доходів і споживання); не може виміряти інтелектуальні інвестиції (довгострокові дослідження, створення бренду, підвищення кваліфікації та ін.), вкладення в фізичні активи (машини, заводи, оргтехніка тощо); не придатний як метрика процвітання в ситуації переходу від виробництва капіталу (грошей) до виробництва і накопичення знань (четверта промислова революція), тому що не виявляються джерела багатства або бідності, не має функції розподілу доходів, не диференціює учасників, не дає

можливості передбачити зміни, які можуть мати глибокі наслідки для суспільства [2].

Оцінка інклюзивності економічного зростання за методиками міжнародних економічних інституцій в загальному вигляді являє собою математичний інструментарій, за допомогою якого розраховується зведений індекс. Для його розрахунку використовуються групи показників, які характеризують динаміку різних процесів, які мають вплив на результуючу інклюзивного зростання, а також регресивні рівняння, спрямовані на кількісну оцінку відповідних факторів [5, с. 190] (табл. 1).

Починаючи з 2015 року, Всесвітній економічний форум (далі — ВЕФ) проводить інтегральну оцінку Індексу інклюзивного зростання та розвитку (далі — ІІР) та по результатам дослідження низки країн формує доповіді [4]. Так, у 2015 році цією організацією було визначено, що Україна за рівнем бідності та нерівності входить до групи країн з доходами нижче середнього разом з Індією, Індонезією, Єгиптом, Танзанією, Таїландом тощо. Проте вона має найкращу оцінку серед всіх країн в цій групі за таким показником, як освіта та отримання професійних навичок, зокрема, через високі показники охоплення (справедливості) й успішності студентів незалежно від рівня доходу. Однак рівень якості традиційної освіти й професійної підготовки є не на належному рівні, а тому наявна система потребує модернізації, аби задовольнити потреби економіки та знизити високий рівень безробіття, особливо серед молоді. Основними деструктивними чинниками, або стримую-

Таблиця 2. Методика розрахунку індексу інклюзивного зростання на національному рівні

№	Назва показника	Формула	Умовні позначки
1	Індекс інклюзивного зростання країни	$IIG = \frac{I_{ВВП}}{I_{ПБ} \cdot I_{Б} \cdot I_{БФ}}$	$I_{ПБ}$ – індекс поглиблення бідності; $I_{Б}$ – індекс недоотриманого ВВП через безробіття; $I_{БФ}$ – індекс боргового фінансування економіки; $I_{ВВП}$ – індекс зростання ВВП
2	Індекс поглиблення бідності	$I_{ПБ} = \frac{B_{Г_{поточ.}}}{B_{Г_{баз.}}}$ $B_{Г} = \frac{M_{б} - D_{б}}{M_{б}}$	$B_{Г_{поточ.}}$ та $B_{Г_{баз.}}$ – показник глибини бідності у поточному і базовому періодах; $M_{б}$ – визначена межа бідності (за нормативами ООН); $D_{б}$ – середні доходи бідного населення на одну особу
3	Індекс недоотримання ВВП через безробіття	$I_{Б} = \frac{ВВП_{розрах.}}{ВВП_{факт.}}$ $ВВП_{розрах.} = ПП \cdot Ч_{безр.} + \zeta + ВВП_{факт.}$	$ВВП_{факт.}$ та $ВВП_{розрах.}$ – валовий внутрішній продукт фактичний та розрахунковий; $ПП$ – продуктивність праці; $Ч_{безр.}$ – чисельність безробітного населення
4	Індекс боргового фінансування економіки	$I_{БФ} = \frac{I_{ПС}}{I_{ВВП}}$	$I_{ПС}$ – індекс проміжного споживання; $I_{ВВП}$ – індекс зростання ВВП

Джерело: [1, с. 24].

чими факторами інклюзивного розвитку було визначено ускладненість процедур створення бізнесу, рівень корупції, і, як наслідок, відсутність фінансування для розвитку бізнесу. Таким чином, якщо в перспективі не буде налагоджений механізм щодо надання можливостей працевлаштування в Україні, то вона й надалі буде продовжувати страждати від "відтоку мізків, талантів".

В останні роки Україна погіршує своє становище за ІР, що демонструє індикатор п'ятирічного тренду — 6,8%. Наприклад, розподіл багатства в Україні — один з найбільш нерівномірних серед усіх країн, що розвиваються. Разом з тим, ступінь нерівності доходів і рівень бідності в Україні — низькі; середній клас, за оцінками експертів ВЕФ, залишається численним, охорона здоров'я і підтримка безробітних — на достатньому рівні, а система освіти непогано сприяє інклюзивному зростанню. Однак постійні бойові дії на сході країни сприяють регресу, оскільки вони непропорційно впливають на найменш забезпечені верстви населення, заохочуючи талановитих людей покидати країну у пошуках можливостей для самореалізації. Пріоритетами визначено вдосконалення професійного навчання, зменшення адміністративного навантаження на створення нових підприємств, розширення фінансування для підприємців і підвищення уваги до боротьби з корупцією [9].

Враховуючи існуючу методику розрахунку ІІЗ, яка дозволяє простежити, як на ВВП впливає розширення населення, поглиблення бідності, безробіття і боргове фінансування економіки, вважаємо необхідним та доцільним здійснити інтегральну оцінку інклюзивного зростання в Україні (табл. 3) згідно з традиційною методикою розрахунку індексу інклюзивного зростання (табл. 2).

В процесі проведеного дослідження 2014—2017 рр. ми отримали такі результати: у 2014 році через поглиблення бідності, безробіття, боргове фінансування економіки було недоотримано 42,8% ВВП (66,8% реального ВВП), а у 2015 році — 17,5% ВВП (44,0% реального

ВВП), у 2016 році — 34,4% ВВП (21,8% реального ВВП), у 2017 році — 29,6% ВВП (35,1% реального ВВП). Отже, бачимо відсутність стійкої позитивної тенденції на хвилі реформування та невирішеність деструктивних проблем, що й призводить до "ходіння по колу". Як висновок, зростання номінального ВВП України у 2,1 рази та реального ВВП у 1,8 рази у 2017 році порівняно з 2012 роком не відображає реального рівномірного соціально-економічного розвитку країни.

На наш погляд, використання методики розрахунку інклюзивності має здійснюватися не лише на національному рівні, а й враховувати специфіку муніципалітетів. Тому доцільним є розробка комплексної інтегральної оцінки локального ринку праці в рамках окресленого підходу. Алгоритм інтегральної оцінки ситуації на локальному ринку праці складається з шести послідовних етапів. Перший етап — обґрунтування переліку параметрів, які сукупно характеризують ситуацію на локальному ринку (безумовно, підхід, який пропонується, повинен мати не лише об'єктивну складову, а й носити суб'єктивний характер, де існує сукупність параметрів, що оцінюються респондентами відповідно до власних відчуттів.

Тобто поєднувати статистичну об'єктивну інформацію з результатами опитування й анкетування респондентів). Другий етап — розробка карти експертних оцінок параметрів діагностики ситуації на локальному ринку праці¹. Третій етап — збір інформації для аналізу. Четвертий етап — розрахунок індивідуальних (за кожним параметром) та інтегральної оцінки ситуації на ринку праці. П'ятий етап — ідентифікація ситуації на локальному ринку праці. Шостий етап — виявлення проблемних місць (моментів), розробка й обґрунтування адресних рекомендацій, націлених на їх нормалізацію.

Відповідно до алгоритму здійснення аналізу необхідно скласти карту оцінок параметрів діагностики ситуації на локальному ринку праці (рис. 4).

Для дослідження ми пропонуємо обрати три регіони — Луганську область (цікавою є через вплив на її соціально-економічний стан воєнних дій та розділеність території), Чернігівську область (один із депресивних районів, який потерпає від лідерства міста Києва, однак демонструє хороший результат за напрямом "Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця") та місто Київ (столиця України, яка має окремий особливий статус).

Отримані результати дослідження оцінки ситуації на локальному ринку праці у трьох різних регіонах України показали, що ситуація на ринку праці Луганської області знаходиться в критичній/проблемній зоні ("Г"/"Д"), ситуація на ринку праці Чернігівської області — в задовільній зоні ("В"), ситуація на ринку праці міста Києва — в благополучній/нормальній зоні ("Б"/"А"), що підтверджує його статус лідера серед регіонів країни, у якому найбільш сприятлива ситуація щодо відтворення людського капіталу за усіма фазами цього процесу (табл. 5). Отже, таку методику можна вдосконалювати за рахунок розширення низки охоплюваних дослідженням показників-індикаторів, аби отримувати точніші результати та виокремлювати основні проблеми й деструктивні чинники, що ускладнюють інклюзивне зрос-

¹ Під час складання карти експертних оцінок використовується номограма Харрінгтона. Її суть полягає в такому: еталонній градації "А" відповідає максимальному значенню, що дорівнює 1,00 та дозволяє діагностувати ситуацію як благополучну. Градації "Б" — 0,80 (нормальна ситуація); градація "В" — 0,63 (задовільна ситуація); градація "Г" — 0,37 (проблемна ситуація); градація "Д" — 0,20 (критична ситуація).

Таблиця 3. Результати розрахунку індексу інклюзивного розвитку України, 2014–2017 рр.

№	Назва показника	Рік			
		2014	2015	2016	2017
1.	Індекс зростання ВВП (на основі даних реального ВВП)	1,077 (0,975)	1,247 (1,045)	1,204 (1,421)	1,252 (1,202)
2.	Індекс поглиблення бідності	1,582	1,651	1,608	1,632
3.	Індекс недоотримання ВВП через безробіття (на основі даних реального ВВП)	1,102 (1,117)	1,101 (1,139)	1,071 (1,253)	1,105 (1,105)
4.	Індекс боргового фінансування економіки (на основі даних реального ВВП)	1,08 (1,664)	0,832 (0,992)	1,065 (0,902)	0,986 (1,027)
5.	Індекс інклюзивного зростання (на основі даних реального ВВП)	0,572 (0,332)	0,825 (0,560)	0,656 (0,782)	0,704 (0,649)

Джерело: складено авторами на основі [3].

тання.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що акцент на реалізацію концепції інклюзивного зростання при пошуку адекватних пріоритетних моделей соціально-економічного розвитку для України є виправданим з позиції

Таблиця 4. Карта параметрів, що характеризують ситуацію на локальному ринку праці

Параметри	Відносне значення параметрів (d1)	Рівень ситуації на локальному ринку праці				
		«Д»	«Г»	«В»	«Б»	«А»
<i>a</i>	<i>b</i>	0,20	0,37	0,63	0,80	1,00
		<i>c</i>	<i>d</i>	<i>e</i>	<i>F</i>	<i>G</i>
Луганська область						
Коефіцієнт напруженості на ринку праці, стурктурований за професійно-кваліфікаційним складом безробітних	0,15			0,767		
Рівень неформальної зайнятості в розрізі маргінальних груп	0,30		0,377			
Рівень зареєстрованого безробіття	0,20		0,552			
Рівень безробіття за методологією МОП за віковою структурою	0,25	0,00				
Кількість працевлаштованих безробітних у віці до 35 років за сприянням Державної служби зайнятості України	0,10	0,308				
Чернігівська область						
Коефіцієнт напруженості на ринку праці, стурктурований за професійно-кваліфікаційним складом безробітних	0,15				0,877	
Рівень неформальної зайнятості в розрізі маргінальних груп	0,30			0,758		
Рівень зареєстрованого безробіття	0,20		0,349			
Рівень безробіття за методологією МОП за віковою структурою	0,25		0,514			
Кількість працевлаштованих безробітних у віці до 35 років за сприянням Державної служби зайнятості України	0,10		0,379			
Місто Київ						
Коефіцієнт напруженості на ринку праці, стурктурований за професійно-кваліфікаційним складом безробітних	0,15					1,00
Рівень неформальної зайнятості в розрізі маргінальних груп	0,30				0,915	
Рівень зареєстрованого безробіття	0,20					1,00
Рівень безробіття за методологією МОП за віковою структурою	0,25				0,924	
Кількість працевлаштованих безробітних у віці до 35 років за сприянням Державної служби зайнятості України	0,10		0,376			

Джерело: складено авторами на основі [3].

ключових викликів, які стоять перед сучасною цивілізацією: глобалізаційних, геополітичних, економічних, соціальних, екологічних. Серед них особливо відзначаються економічна нерівність, безробіття серед молоді, неповна й неформальна зайнятість, дискримінація тощо. Зазначені проблеми виявляють необхідність поліпшення умов праці, забезпечення соціального захисту, дотримання трудових прав, забезпечення свободи формування асоціації та сприяння соціальному діалогу для всіх.

ВИСНОВОК

Акцент на реалізацію концепції інклюзивного зростання у разі пошуку адекватних пріоритетних моделей соціально-економічного розвитку для України є виправданим з позиції ключових викликів, які стоять перед сучасною цивілізацією: глобалізаційних, геополітичних, економічних, соціальних, екологічних. Серед них особливо відзначаються економічна нерівність, безробіття серед молоді, неповна й неформальна зайнятість, дискримінація тощо. Зазначені проблеми виявляють необхідність поліпшення умов праці, забезпечення соціального захисту, дотримання трудових прав, забезпечення свободи формування асоціації та сприяння соціальному діалогу для всіх.

Наразі усунення причин нерівності й перетворення структурних бар'єрів в нові можливості щодо її подолання є ключовою умовою для забезпечення впевненого, стійкого, збалансованого та інклюзивного економічного зростання. Величезна роль відводиться державі, перед якою постає важливе завдання переходу від окремих поодиноких заходів щодо вироблення комплексної стратегії соціально-економічного стійкого інклюзивного зростання, як це характерно для більшості розвинених країн.

Формування моделі інклюзивного зростання в Україні, спираючись на європейський досвід, має базуватися на принципах інтелектуального, стійкого та всеосяжного розвитку. Щодо інтелектуального розвитку, то він має зачіпати сферу освіти з акцентом на інноваціях, пов'язаних зі здоров'ям та екологією. Для освіти до числа пріоритетів відноситься створення сприятливих умов для входження молодого покоління в професійне життя, особливо для знаходження першої роботи, в тому числі за допомогою запуску загального моніторингу вакансій. Досягнення сталого росту повинно бути забезпечене за допомогою заходів в області підвищення енергоефективності, побудови "низьковуглецевої" економіки. Велике завдання стоїть перед промисловою політикою, яка повинна підтримувати і високу конкурентоспроможність індустрії, і служити цілям сталого розвитку. Окрім того, зростання інклюзивного характеру має бути в області підвищення кваліфікації та перепідготовки праців-

ників з метою створення умов більш повної зайнятості й формування професійної кваліфікації, адекватної вимогам сучасного ринку праці, в тому числі в нових секторах економіки.

Отже, наразі усунення причин нерівності й перетворення структурних бар'єрів у нові можливості щодо її подолання є ключовою умовою для забезпечення впевненого, стійкого, збалансованого та інклюзивного економічного зростання. Величезна роль відводиться державі, перед якою постає важливе завдання переходу від окремих поодиноких заходів щодо вироблення комплексної стратегії соціально-економічного стійкого інклюзивного зростання, як це характерно для більшості розвинених країн.

Необхідно зазначити, що загальну стратегію нарощування та розвитку людського потенціалу в Україні доцільно формувати, спираючись на нову європейську стратегію розвитку — "Європа 2020: Стратегія розумного і інклюзивного зростання", яка базується на аналізі якості життя населення ЄС. Згідно зі Стратегією визначено три напрями зростання: розумне зростання (розвиток економіки, що базується на знаннях); стійке зростання (функціонування економіки, що передбачає раціональне використання ресурсів зеленої економіки); інклюзивне зростання (соціальна інклюзія, підвищення рівня зайнятості населення, досягнення соціального узгодження). Особливо важливим є визначення соціальних таргетів на коротко-, середньо- та довгострокову перспективи в таких соціальних аспектах, як боротьба з бідністю, скорочення безробіття й включення всіх громадян, та напрямки розвитку, зокрема формування інклюзивної політики в області ринку праці з метою активного включення населення (особливо щодо внутрішньо переміщених осіб), підвищення рівня соціальних інвестицій, соціальна конвергенція у боротьбі з бідністю та подоланні нерівності тощо.

Література:

1. Базиліук А.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / А.В. Базиліук, О.В. Жулин // Економіка та управління на транспорті. — 2015. — Вип. 1. — С. 19—29. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5
2. Каримова А. Інклюзивний девелопмент: концепція сдвига [Електронний ресурс] / А. Каримова // Россия и новые государства Евразии. — 2018. — № 2. — С. 130—153. — Режим доступу: https://www.imemo.ru/files/File/magazines/rossia_i_novay/2018_02/15_Karimova.pdf
3. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт The World Economic Forum [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth.pdf
5. Прогнімак О. Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи [Електронний ресурс] / О.Д. Прогнімак // Економічний вісник Донбасу. — № 1 (51). — 2018. — С. 187—197. — Режим доступу: [http://www.evd-journal.org/download/2018/1\(51\)/pdf/26-Prohnyamak.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2018/1(51)/pdf/26-Prohnyamak.pdf)
6. Савельєв Ю.Б. Багатомірність сучасності: соціальне включення в оцінці суспільного розвитку: монографія / Ю.Б. Савельєв. — К.: ВПЦ "Київський університет", 2017. — 447 с.
7. Хакимов Х.А. Методические подходы к оценке инклюзивного роста [Електронний ресурс] / Х.А. Хакимов // Science and world. — 2016. — № 5 (33). — Т. II. — С. 159—162 — Режим доступу: http://scienceph.ru/d/413259/d/science_and_world_no_5_33_may_vol_ii.pdf

Таблиця 5. Комплексна соціально-статистична оцінка ситуації на локальному ринку праці

Параметри	Луганська обл.	Чернігівська обл.	м. Київ
Коефіцієнт напруженості на ринку праці, структурований за професійно-кваліфікаційним складом безробітних	0,767 * 0,15 = 0,1151	0,877 * 0,15 = 0,1316	1 * 0,15 = 0,15
Рівень неформальної зайнятості в розрізі маргінальних груп	0,377 * 0,30 = 0,1131	0,758 * 0,30 = 0,2274	0,915 * 0,30 = 0,2745
Рівень зареєстрованого безробіття	0,552 * 0,20 = 0,1104	0,379 * 0,20 = 0,0758	1 * 0,20 = 0,20
Рівень безробіття за методологією МОП за віковою структурою	0 * 0,25 = 0	0,514 * 0,25 = 0,1285	0,924 * 0,25 = 0,231
Кількість працевлаштованих безробітних у віці до 35 років за сприянням Державної служби зайнятості України	0,308 * 0,10 = 0,0308	0,379 * 0,10 = 0,0379	0,376 * 0,10 = 0,0376
Інтегральне значення	0,3694	0,6012	0,8931

Джерело: складено авторами на основі [3].

8. Darvas Zsolt An anatomy of inclusive growth in Europe [Electronic resource] / Zsolt Darvas, Guntram B. Wolf // Bruegel 2016. — Pp. 106. — Mode of access: http://bruegel.org/wp-content/uploads/2016/10/BP-26-26_10_16-final-web.pdf

9. The Inclusive Development Index 2018: Summary and Data Highlights [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf

References:

1. Bazyliuk, A. V. and Zhulyn, O. V. (2015), "Inclusive growth as a basis for socio-economic development", *Економіка та управління на транспорті*, Vol. 1, pp.19—29, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5. (Accessed 30 May 2019).
2. Karimova, A. (2018), "Inclusive development: the concept of shift", *Rossija i novye gosudarstva Evrazii*, Vol 2, pp. 130—153, available at: https://www.imemo.ru/files/File/magazines/rossia_i_novay/2018_02/15_Karimova.pdf (Accessed 30 May 2019).
3. The official site of the State Statistics Service (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 30 May 2019).
4. The official site of the The World Economic Forum (2018) "The Inclusive Growth and Development Report 2015", available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth.pdf (Accessed 30 May 2019)
5. Prohnyamak, O. D. (2018), "Inclusive development of Ukraine: obstacles vs. Prospects", *Economic Bulletin Donbass*, Vol. 1 (51), pp. 187—197, available at: [http://www.evd-journal.org/download/2018/1\(51\)/pdf/26-Prohnyamak.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2018/1(51)/pdf/26-Prohnyamak.pdf) (Accessed 30 May 2019).
6. Saveliev, Yu.B. (2017) *Bahatovymirna suchasnist': sotsial'ne vkluchennia v otsyntsi suspil'noho rozvytku: monohrafiia [Multidimensional Modernity: Social Inclusion in the Assessment of Social Development: Monograph]*, University College "Kyiv University", Kyiv, Ukraine.
7. Khakimov, H. A. (2016) "Methodical approaches to the estimation of inclusive growth", *Science and world*, vol. 5 (33), no. II, pp. 159-162, available at: http://scienceph.ru/d/413259/d/science_and_world_no_5_33_may_vol_ii.pdf (Accessed 30 May 2019).
8. Zsolt, D. and Wolf, G. B. (2016), "An anatomy of inclusive growth in Europe", Bruegel, Brussels, Belgium, available at: http://bruegel.org/wp-content/uploads/2016/10/BP-26-26_10_16-final-web.pdf (Accessed 30 May 2019)
9. The World Economic Forum (2018), "The Inclusive Development Index 2018: Summary and Data Highlights", available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf (Accessed 30 May 2019).

Стаття надійшла до редакції 06.06.2019 р.